

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Факультет екологічної безпеки, інженерії та технологій
Кафедра цивільної та промислової безпеки

Коновалова О.В.

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни
«Економіка цивільної безпеки»

Галузь знань:	26	«Цивільна безпека»
Спеціальність:	263	«Цивільна безпека»
Освітньо-професійна програма:	«Управління в сфері цивільного захисту»	

Київ – 2020

ЗМІСТ

ЛЕКЦІЯ 1 Цілі, завдання та сутність економіки цивільної безпеки. Основні терміни та визначення	3
ЛЕКЦІЯ 2 Прогнозування і планування у економіці цивільного захисту.....	6
Лекція 3 Фінансове та матеріально-технічне забезпечення заходів цивільного захисту.....	16
ЛЕКЦІЯ 4 Фінансове і матеріальне забезпечення заходів захисту населення і територій ..	22
ЛЕКЦІЯ 5 Оцінка та відшкодування збитків при надзвичайних ситуаціях. Класифікація збитків.....	26
ЛЕКЦІЯ 6 Оцінювання збитків від наслідків НС природного і техногенного походження	29
ЛЕКЦІЯ 7 Оцінка соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій: міжнародний досвід	37
ЛЕКЦІЯ 8 Страхування у сфері цивільного захисту	39

ЛЕКЦІЯ 1

Цілі, завдання та сутність економіки цивільної безпеки. Основні терміни та визначення

Стратегія соціально-економічного розвитку України визначає необхідність захисту населення від надзвичайних ситуацій (НС) як один із найважливіших напрямків реалізації державної політики, що здійснюється системою цивільного захисту (ЦЗ).

У рішенні проблем захисту населення і територій від НС виключно важливою є економічна складова, а саме побудова та введення в дію ефективних економічних механізмів стимулювання практичної діяльності з попередження виникнення НС і залучення необхідних для цього інвестицій.

Під економічним механізмом, що здатний допомогти вирішенню завдань у сфері державного управління ЦЗ, розуміють установлення загальних норм і правил забезпечення економічних стимулів чи регуляторів, які дозволяють досягти раціонального рівня ризику НС, а також організації ефективних дій з їх ліквідації та подолання наслідків.

До найпоширеніших економічних механізмів забезпечення безпеки можна віднести такі:

- механізми економічної відповідальності, порушення яких веде до пред'явлення економічних санкцій, у тому числі: механізми плати за ризик (плата за забруднення довкілля, диференціація ставок податку на майно залежно від міри зносу і новизни вживаних видів техніки і устаткування); механізми квот (норм, нормативів, вимог і технологій, штрафів, аж до зупинки виробництва);

- механізми перерозподілу ризику (механізми страхування і перестраховки) за дією на підприємствах механізми страхування близькі до механізмів плати за ризик, оскільки страховий внесок залежить від рівня ризику;

- механізми стимулювання зниження ризику. На відміну від попередніх механізмів – це механізми прямої дії, що роблять для підприємств вигідним вкладення засобів у заходи зі зниження ризику. Сюди відносяться системи пільгового оподаткування, кредитування, змішаного (бюджетного і позабюджетного) фінансування програм по підвищенню рівня безпеки;

- механізми комплексної оцінки соціально-економічного рівня країни (регіону) за критеріями безпеки. Така оцінка фактично відбиває громадські пріоритети, порівнює рівень економічного розвитку, рівень життя і рівень безпеки;

- механізм резервування об'єднує способи утворення резервів трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, для реагування на НС, ліквідації і зменшення втрат від них. На відміну від інших груп економічних механізмів, спрямованих в основному на підвищення рівня безпеки або зниження ризику, механізм резервування дозволяє створити умови для своєчасного реагування на НС і ліквідації їх наслідків.

Основними критеріями для формування і використання економічних механізмів є такі: розвиток систем захисту населення і територій до необхідного рівня, мінімізація витрат на проведення заходів у цій сфері, створення умов для прискорення науково-технічного прогресу в галузі попередження НС, ефективної ліквідації їх наслідків.

Правовою основою цивільного захисту є Конституція України, Кодекс цивільного захисту України, інші закони України, а також акти Президента України та Кабінету Міністрів України.

Цивільний захист — це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період.

Кодекс цивільного захисту України регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначає повноваження органів державної влади, органів місцевого самоврядування, права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності.

Кодекс цивільного захисту України визначає основні терміни та визначення в такому значенні:

надзвичайна ситуація - обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності;

запобігання виникненню надзвичайних ситуацій - комплекс правових, соціально-економічних, політичних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та інших заходів, спрямованих на регулювання техногенної та природної безпеки, проведення оцінки рівнів ризику, завчасне реагування на загрозу виникнення надзвичайної ситуації на основі даних моніторингу, експертизи, досліджень та прогнозів щодо можливого перебігу подій з метою недопущення їх переростання у надзвичайну ситуацію або пом'якшення її можливих наслідків;

ліквідація наслідків надзвичайної ситуації - проведення комплексу заходів, що включає аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, які здійснюються у разі виникнення надзвичайної ситуації і спрямовані на

припинення дії небезпечних факторів, рятування життя та збереження здоров'я людей, а також на локалізацію зони надзвичайної ситуації;

Основні принципи здійснення цивільного захисту

1. Цивільний захист здійснюється за такими основними принципами:

1) гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я та власності;

2) комплексного підходу до вирішення завдань цивільного захисту;

3) пріоритетності завдань, спрямованих на рятування життя та збереження здоров'я громадян;

4) максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

5) централізації управління, єдиноначальності, підпорядкованості, статутної дисципліни Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, аварійно-рятувальних служб;

6) гласності, прозорості, вільного отримання та поширення публічної інформації про стан цивільного захисту, крім обмежень, встановлених законом;

7) добровільності - у разі залучення громадян до здійснення заходів цивільного захисту, пов'язаних з ризиком для їхнього життя і здоров'я;

8) відповідальності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за дотримання вимог законодавства з питань цивільного захисту;

9) виправданого ризику та відповідальності керівників сил цивільного захисту за забезпечення безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

ЛЕКЦІЯ 2

Прогнозування і планування у економіці цивільного захисту

Надзвичайні ситуації мають значний вплив на умови життя населення, економічний розвиток країн та окремих регіонів. Наслідки мають довготривалий ефект, який у деяких випадках може посилюватись із часом, або мати незворотні екологічні, соціальні, економічні наслідки.

Статистичні дані доводять, що НС в індустріально розвинутих країнах, та країнах, що розвиваються мають відмінності у наслідках та формах прояву. У розвинутих країнах – спричиняють величезні фінансові збитки, тоді як людські втрати мінімальні завдяки більш розвинутих системам раннього попередження, кращому плануванню будівництва, використанню новітніх технологій та жорстких стандартів щодо безпеки для будівництва. Водночас у країнах, що розвиваються, велика кількість людських жертв спричинена більшою вразливістю населення із-за недостатньої розвиненості програм передбачення, попередження та протидії НС тощо.

Теоретичні основи сутності прогнозування і планування

Сутність поняття "прогноз". Під прогнозом розуміють науково обґрунтоване судження про можливий стан об'єкта у майбутньому. Прогноз — це пошук реалістичного й економічно виправданого рішення, це зусилля, які докладаються з метою розрахувати майбутнє. Виходячи з того, що, прогнозування поєднує в собі два елементи — передбачення і пропонування, виділяють пошуковий і нормативний прогнози.

Пошуковий прогноз носить здебільшого теоретико пізнавальний (науково-дослідний) характер, не враховує цілеспрямованих дій з боку суб'єктів управління. Його завдання—з'ясувати, як буде розвиватися досліджуваний об'єкт при збереженні існуючих тенденцій.

Нормативний прогноз носить управлінський характер, пов'язаний з можливістю прийняття на основі отриманих знань управлінського рішення. Він розробляється на основі наперед визначених цілей (нормативів).

За об'єктами прогнозування у системі прогнозів вирізняють такі три основні групи прогнозів:

- прогнози ресурсів (прогнози природних ресурсів, запасів природної сировини і стану природного середовища, демографічні, науково-технічного прогресу);

- прогнози розвитку економіки (прогнози розвитку галузей економіки або народногосподарських комплексів, динаміки, темпів і факторів економічного зростання, міжгалузевих структурних зрушень, розміщення продуктивних сил);

- прогнози суспільних потреб (виробничих, особистих, загальнодержавних, підвищення життєвого рівня населення, процесів соціального розвитку, зовнішньо-політичні і військово-стратегічні).

За часовим горизонтом економічні прогнози класифікують на оперативні, короткострокові, середньострокові і довгострокові. У соціально-

економічних прогнозах встановлений такий часовий масштаб: оперативні прогнози — до одного місяця, короткострокові — до одного року, середньострокові — на кілька років і довгострокові — на період понад п'яти і приблизно до 15—20 років.

Прогнози економічного та соціального розвитку України розробляються на далеkestрокову, довгострокову, середньострокову й короткострокову перспективи. Вони здійснюються, виходячи з аналізу демографічної ситуації, науково-технічного потенціалу, нагромадженого національного багатства, зовнішньоекономічного становища України, наявності природних ресурсів, соціальної структури суспільства, а також прийнятої стратегії економічного розвитку. Прогнози розробляються в кількох варіантах з урахуванням можливого впливу внутрішніх і зовнішніх політичних, економічних та інших факторів.

В цілому по Україні прогнози розробляються з виділенням народногосподарських комплексів, галузей і регіонів, а також за окремими суспільне значущими сферами економіки та кон'юнктури ринку. Прогноз може бути макроекономічного рівня, тобто передбачати сукупність явищ, що стосуються в даний проміжок часу всіх суб'єктів господарювання, або мікроекономічного рівня, тобто відображати процеси на рівні підприємства.

Результати прогнозів економічного й соціального розвитку України та прогнози кон'юнктури ринку використовуються під час прийняття органами законодавчої й виконавчої влади конкретних рішень у галузі економічної політики та під час розробки індикативних планів і державних програм.

Економічне прогнозування - це процес розробки економічних прогнозів. Він ґрунтується на вивченні закономірностей розвитку різних економічних явищ і процесів, виявляє найбільш ймовірні та альтернативні шляхи їх розвитку і дає базу для вибору та обґрунтування економічної політики на перспективу.

Об'єктом прогнозування є економічні, соціальні, науково-технічні та інші явища й процеси в економіці країни, її галузях і комплексах. Предметом економічного прогнозування є якісні та кількісні зміни, які відбуваються в економіці під впливом сукупних або окремих факторів у межах періоду, що прогнозується.

Суб'єктом прогнозування виступає держава в особі державних органів управління певного ієрархічного рівня, економічні служби органів місцевого самоврядування, а також економічні служби підприємств та організацій різних форм власності.

Основними функціями прогнозування є науковий аналіз розвитку економіки та науково-технічного прогресу в певних умовах і відповідному ретроспективному періоді, оцінка об'єктів прогнозування, виявлення альтернативних шляхів економічного й соціального розвитку, нагромадження наукового матеріалу й обґрунтування вибору певних рішень.

Прогнозування поширюється на такі процеси управління, які в момент розробки прогнозу або можливі в досить малому діапазоні, або зовсім

неможливі, або можливі, але вимагають урахування дій таких факторів, вплив яких не може бути повністю або однозначно визначено. Прогнози економічних явищ і процесів розробляють у вигляді якісних характеристик розвитку (загальної характеристики тенденцій і очікуваного характеру змін, а в найпростішому випадку — твердження про можливість або неможливість настання яких-небудь подій) і кількісних оцінок прогнозованих показників, а також їх величин. Правильність вихідних теоретичних передумов і методологічних основ прогнозу вирішальним чином впливає на його результати та можливість його практичного використання.

Державне прогнозування економічного соціального розвитку України та її регіонів являє собою наукове передбачення ситуації, яка може скластися в перспективі залежно від використання тієї чи іншої стратегії розвитку.

Сутність поняття "план". План як пропозиція дії виник разом з організованою працею, її поділом і кооперацією. Він служить програмою конкретної роботи в певний часовий період.

У системі державного регулювання виділяють перспективні та поточні плани розвитку економіки країни в цілому, окремих економічних регіонів, галузей виробництва та підприємств. Правильне їх поєднання забезпечує безперервність і координацію планових завдань у часі. Перспективні плани розраховані на тривалий період.

В умовах ринкової економіки важливу роль відіграє стратегічний план. Він відображає перспективу розвитку та господарювання підприємства, виходячи з очікуваної кон'юнктури ринку, наявних потужностей, технологій і науково-технічних знань та можливостей їх розширення, удосконалення або реконструкції чи перепрофілювання з метою досягнення найбільш ефективних результатів.

Стратегічний план підприємства базується на:

- визначенні попиту на продукцію, що виробляється або може бути вироблена, прогнозуванні її збуту та можливостей збільшення експорту й зменшення імпорту, збільшення на цій основі обсягів виробництва та реалізації продукції;

- перевірці збалансованості прийнятих обсягів з наявними потужностями й технологічним забезпеченням, а також розробці заходів, спрямованих на реконструкцію й технічне переоснащення виробничих потужностей з урахуванням екологічних вимог і конкретних пропозицій щодо поставок устаткування та матеріальних ресурсів на такі цілі;

- вивченні можливостей забезпечення виробництва матеріально-технічними ресурсами;

визначенні перспектив соціального стану трудового колективу: кількості робочих місць (у тому числі тих, що вивільнятимуться у сфері матеріального виробництва), оплати праці, витрат прибутку на соціальні цілі;

- вивченні можливостей фінансування заходів плану за рахунок власного прибутку, державних асигнувань, кредитів, іноземних інвестицій тощо;

визначенні кінцевих результатів роботи підприємства за даним планом і обсягів виробництва та реалізації продукції, собівартості та ціни, чистого прибутку, ефективності, ступеню ризику.

Сутність і види планування. Планування — це цілеспрямована діяльність із забезпечення пропорційного й динамічного розвитку суспільства, визначення основних параметрів економіки в майбутньому періоді та досягнення їх з найменшими витратами суспільної праці; це проектування бажаного майбутнього та розробка ефективних шляхів його досягнення з урахуванням сьогоденних умов і можливостей. Його можна визначити як процес послідовного погодження інтересів і визначення завдань як для органів управління народним господарством різного рівня, так і для господарських одиниць.

Планування — це наукове передбачення майбутнього розвитку суспільства, його перебігу та результатів; розробка планів економічного й соціального розвитку країни, галузей, регіонів (економічних районів, областей, районів) і підприємницьких структур; взаємопов'язана система заходів, які забезпечують досягнення передбачуваних темпів і пропорцій за умови найбільш раціонального використання ресурсів. Як наука й важлива сфера практичної діяльності планування ґрунтується на пізнанні та використанні об'єктивних економічних законів і є важливим засобом реалізації економічної політики, яка відображає інтереси народу й ураховує внутрішні та зовнішні умови розвитку країни.

Планування передбачає розробку й обґрунтування планових показників, що характеризують розвиток економіки в майбутньому періоді; економічних нормативів, які визначають взаємовідносини з державою, бюджетно-фінансовою системою; лімітів, що відображають об'єктивно існуючу обмеженість ресурсів, на які може розраховувати суспільство в планованому періоді. На основі планомірної організації суспільного виробництва забезпечується гармонійно збалансований розвиток економіки, раціональне розміщення продуктивних сил, стійкі темпи зростання виробництва та народного добробуту.

Виділяють такі типи макроекономічного планування: за економічними системами - директивне (адміністративно-командне), недирективне (індирективне, регулятивне), індикативне; за строками планування - стратегічне і тактичне, довгострокове і середньострокове; за напрямками планування - структурне, програмне, рамкове, соціальне.

Директивне (адміністративно-командне) планування з більшою чи меншою деталізацією розбивки плану по господарських одиницях, як правило, діяло в більшості країн з централізованою плановою економікою. Централізовано розроблені планові показники (обсягу та складу продукції, матеріальних витрат і трудових ресурсів, капітальних вкладень і т. д.) розбиваються вищою за рівнем ланкою системи управління народним господарством і доводяться нею нижчій за рівнем для виконання в обов'язковому порядку. Виробничі показники задаються в переважній більшості випадків також у натуральному вираженні, а їх виконання

забезпечується виділенням відповідних фондів через систему матеріального постачання на основі планових балансів. В умовах централізованої планової економіки виконання виробничих планів стимулювалося також преміями та іншими видами доходів працівників.

При директивному плануванні можна виділити такі стадії: розробка вищим плановим органом на основі директив уряду проекту плану; визначення планових завдань; обговорення зустрічних планів, які пропонувалися господарськими одиницями; координація пропозицій і їх узагальнення центром; складання народногосподарського плану. Після цього переходять до виконання плану, аналіз результатів якого є одним з важливих вихідних пунктів складання проекту плану на новий період.

Недирективне планування — це система планового господарства, яка виникла в ході господарських реформ у деяких країнах централізовано-планової економіки, тобто використовується в перехідному періоді від директивної до ринкової економіки. При такому плануванні народногосподарський план є орієнтиром для окремих господарських одиниць, діяльність яких регулюється з центру за допомогою побічних економічних методів, наприклад заходів фінансової та кредитно-грошової політики. Таким чином, сплановані в центрі показники в натуральному вимірі не розбиваються, як правило, на окремі господарські одиниці, а розроблювані матеріальні баланси є просто частиною засобів прогнозування, які застосовують для складання внутрішньо погодженого плану.

Для досягнення запланованих завдань вирішальне значення має система економічних регуляторів: ціни, процентна ставка, податки, кредити, валютні курси, державні завдання (замовлення та контракти), а також можуть застосовуватись інші адміністративні методи впливу на господарську діяльність підприємств, які не є вирішальними при плануванні народного господарства.

Недирективне планування характеризується значно більшою, порівняно з директивним плануванням, самостійністю господарських одиниць як у формуванні взаємних зв'язків, так і у відносинах з органами державного управління народним господарством.

В умовах регульованих ринкових відносин планування має індикативний (рекомендаційний) характер. Його найважливіші завдання — формування уявлення про майбутню економічну структуру та провідні напрями розвитку шляхом організації приватного та державного секторів економіки, визначення сфер появи гострих проблем, які потребують активного державного втручання, та їх масштабів.

Загальна схема індикативного планування та його практичної реалізації має такий вигляд: органи державної влади управління всіх рівнів, виходячи з науково обґрунтованих цілей та пріоритетів розвитку, пропорцій та структури економіки в ринкових умовах, виробляють методи досягнення поставленої мети, в яких головну роль відведено економічним, правовим та адміністративним важелям. Складовою частиною індикативного планування є бюджетне планування як потужний економічний регулятор; у ньому

відображаються найважливіші економічні регулятори — податок, кредити, фонди та резерви для фінансування програм

Індикативне планування характерне для змішаної економіки, де переважає приватна власність на засоби виробництва. Це елементи економічної політики держави, мета якої — здійснити вплив на діяльність господарських структур. Виконання індикативних планів для підприємств приватного сектора необов'язкове, а для підприємств, що знаходяться в державній власності, план може ставити певні обмеження.

Процес планування найчастіше починається з розробки прогнозу економічного розвитку на плановий період і базується або на припущенні постійного здійснення заходів економічної політики, або на врахуванні ефекту заходів, які уряд вирішив здійснити для досягнення поставлених цілей.

Головним завданням індикативних планів є координація використання державних ресурсів без втручання в оперативну діяльність підприємств. Макроекономічні показники розраховуються для того, щоб вони орієнтували приватний сектор на досягнення можливих обсягів виробництва з урахуванням рівня цін на продукцію та попиту на неї.

В індикативній системі державний сектор планується централізовано, а приватний — індивідуально. Державний сектор впливає на приватний і направляє його розвиток за допомогою податкової та кредитної систем. Приватний сектор сприяє державному у виконанні планових показників. Взаємодія між державним і приватним секторами може здійснюватись як на основі обов'язкового застосування важелів економічного механізму, так і на договірних принципах.

Стратегічне і тактичне планування. Стратегічне планування — поняття, яке використовується в ряді країн ринкової економіки й означає оцінку існуючих і очікуваних у майбутньому умов діяльності з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів. На базі такого аналізу розробляється стратегія розвитку.

Стратегічне планування може бути розділене на загальне укрупнене (рамкове) і програмне. Завдання першого — визначення цілей: планування росту на довгострокову перспективу, пристосування до структурних зрушень, отримання необхідного прибутку. Завдання другого — визначення конкретної структури виробництва, вибір ринків збуту тощо.

Стратегічне планування обов'язкове тільки для великих підприємств.

Його

часові горизонти співпадають з періодами народногосподарського довгострокового планування. Стратегічне планування широко використовується при обґрунтуванні інвестиційної політики.

Тактика є частиною стратегії, що підпорядкована їй і обслуговує її. Вона характеризує засоби та прийоми, способи досягнення поставленої мети, лінія поведінки кого-небудь. Іншими словами, тактика — це лінія поведінки, розрахована на порівняно короткий період, визначені завдання і конкретні форми досягнення поставлених економічних цілей.

Різниця між тактичним і стратегічним плануванням полягає в наступному.

1. Як правило, стратегічне планування пов'язане з довгостроковими періодами, а тактичне — з короткими. В господарській діяльності використовуються обидва методи планування. Вони доповнюють один одного.

2. Стратегічне планування характеризується широтою розмаху, а тактичне — певною вузькістю. Стратегічний план підрозділу може бути тактичним для підприємства.

3. Тактичне планування займається вибором засобів для виконання намічених цілей, які задаються на вищому рівні управління. Визначенням цілей і вибором засобів для їх реалізації займається стратегічне планування. Для досягнення найбільшого успіху необхідне як тактичне, так і стратегічне планування.

Економічна стратегія — це генеральна лінія, яка націлена на вирішення головних завдань певного періоду, на досягнення фундаментальних довгострокових цілей; вона включає в себе визначення головного напрямку засобів і шляхів виконання поставлених економічних завдань.

Стратегічне планування базується на принципах селективності, альтернативності, комплексності. Принцип селективності орієнтує на глобальні цілі в системі світового господарства й міжнародного розподілу праці незалежно від національних, державних, регіональних та інших кордонів. Принцип багатоваріантності визначає велику кількість шляхів досягнення мети. Принцип комплексності передбачає аналіз усіх без винятку питань фінансового, ресурсного й організаційного забезпечення кожного альтернативного варіанту стратегічного плану.

Всі вщезгадані принципи створюють основу специфічної для стратегічного планування системи "портфельного планування", яка використовується практично, коли з великої кількості альтернативних стратегій вибрана базова, а решта залишається в портфелі.

Поряд з розробкою загальнодержавних стратегічних планів у розвинутих країнах здійснюється галузеве планування у формі розробки та виконання програм стратегічного розвитку базових галузей виробництва. Ця форма управління на практиці отримала назву промислової політики.

Відмінності та взаємозв'язок між прогнозуванням і плануванням.

Суттєва різниця між планом і прогнозом полягає в тому, що в плані відображається та втілюється уже прийняте господарське рішення, а прогноз характеризує перспективні його контури.

Прогнозування та планування відрізняються тим, що характеризують різні ступені розвитку економіки. Прогнозування відрізняється від планування функціональним призначенням. Планування спрямоване на прийняття та практичне здійснення управлінських рішень; мета прогнозування — створити наукові передумови для їх прийняття, які включають науковий аналіз тенденцій та варіантне передбачення майбутнього розвитку суспільного виробництва з урахуванням оцінки

можливих наслідків прийнятих рішень; обґрунтування напрямів соціально-економічного та науково-технічного розвитку.

Завдання економічного прогнозування, з одного боку, — з'ясувати перспективи близького та майбутнього розвитку економіки, керуючись процесами, що склалися в реальній дійсності; з іншого боку — сприяти розробці оптимальних поточних і перспективних планів, спираючись на розроблений прогноз і оцінку прийнятого рішення з урахуванням його наслідків у прогнозованому періоді. Планування розвитку спрямоване на досягнення й підтримку високих темпів економічного розвитку в результаті поетапного реформування організаційно-правових структур з метою забезпечення більш високого рівня життя населення шляхом кількісних та якісних змін у виробництві.

Система прогнозування, планування й розробки програм економічного й соціального розвитку України та її регіонів є важливою складовою загальної системи державного регулювання економічного й соціального розвитку та дієвим інструментом реалізації економічної політики держави. Вона ґрунтується на взаємоузгодженні матеріальних, фінансових і трудових ресурсів у економічному обороті держави з метою досягти найбільшої ефективності в умовах їх обмеженості. Система складається з прогнозів, індикативних планів і програм та охоплює всі рівні виконавчої влади.

Цілеспрямоване функціонування економіки забезпечується державним впливом на діяльність її суб'єктів шляхом застосування як економічних, так і директивних методів регулювання розвитку економіки. До директивних методів належить застосування загальнодержавних норм і нормативів, державний контракт та державні інвестиції, регульовані ціни на окремі види продукції та ін.

Складовою частиною системи прогнозування й планування є національні, галузеві та регіональні програми. Це основний засіб реалізації державної політики, пріоритетних напрямів економічного, соціального, екологічного, науково-технічного та культурного розвитку України, концентрації фінансових, матеріально-технічних, трудових та інших ресурсів і координації діяльності підприємств, установ, організацій і громадян з метою розв'язати найважливіші загальнодержавні проблеми.

Показники системи прогнозування, планування та розробки програм на більш далеку перспективу коригуються в міру виконання планів чи програм на близьку перспективу.

Тривалий час причинно-наслідковий зв'язок між надзвичайними ситуаціями і соціально-економічним розвитком суспільства ігнорувався. Програми розвитку не оцінювалися в контексті катастроф, ні з точки зору дії катастрофи на програму розвитку, ні з точки зору того, чи підвищує визначений в програмі розвиток ймовірність виникнення катастроф.

Катастрофи розглядалися в контексті реагування на надзвичайну ситуацію, але не як частина довгострокової програми розвитку. Якщо катастрофа відбувалася, то реагування було спрямоване на задоволення елементарних потреб і на ліквідацію наслідків катастрофи. Території, на яких населення потерпало від лиха, розглядалися як несприятливі райони для подальшого розвитку. Обстановка після катастроф вважалася занадто неспокійною, щоб заохочувати навіть найпростіші зміни, націлені на довгострокові перетворення.

Постійно зростаючий об'єм знань про існуючий взаємозв'язок між катастрофами і соціально-економічним розвитком дозволяє виділити чотири основні види таких взаємовідносин:

1. Катастрофи гальмують виконання програми розвитку, відкидаючи всі трансформаційні починання на багато років назад. Наприклад: вдосконалена інфраструктура, що зруйнована повінню.

2. Відновлення (капітальний ремонт, реконструкція) зруйнованих споруд після катастрофи надає значні можливості для того, щоб приступити до втілення в життя програм розвитку.

лення житла, зруйнованого землетрусом, власними силами, дає можливість населенню опанувати нові вміння (створення нових робочих місць), зміцнює віру суспільства у власні сили, зберігає ресурси, які довелося б витратити на відновлення і створення житлових і нежитлових фондів.

3. Програми розвитку можуть підвищити «чутливість» району до катастроф. Наприклад: істотне збільшення поголів'я худоби веде до надмірного використання пасовищ, що, у свою чергу, веде до перетворення родючих земель на безплідні і підвищує уразливість по відношенню до такого лиха, як голод.

4. Програми розвитку можуть бути сплановані так, що вони зменшать уразливість по відношенню до катастроф і їх негативних наслідків. Треба більш детально зупинитись на варіантах взаємовідносин між катастрофами і соціально-економічним розвитком територій, коли:

1. Катастрофи зупиняють процес розвитку.

Катастрофи можуть привести до серйозного зриву соціально-економічних перетворень, що проводяться, декількома шляхами, в тому числі:

- а) привести до втрати ресурсів. Втрата ресурсів відбувається, коли катастрофа знищує об'єкти капіталовкладень. Це зменшує ефективність капіталовкладень, зроблених у розвиток економіки. Катастрофа завдає збитку таким чином:

- відбивається на основних і оборотних фондах;

- веде до зменшення виробництва і послуг через зупинку виробництва і зростання цін на товари і послуги;

- вторинним наслідком катастрофи є інфляція, проблеми з платіжним балансом, зростання фінансових витрат, нестача грошових ресурсів;
 - інші непрямі втрати, наприклад: катастрофа може привести до зростання зовнішньої заборгованості країни, що змусить її скоротити капіталовкладення у виробництво;
 - втрати ресурсів мають такі наслідки, як спад економічного зростання, уповільнення темпів здійснення перетворень, відмова від деяких програм і втрата інтересу до нових капіталовкладень;
 - переорієнтація кваліфікованої робочої сили на виконання робіт, пов'язаних з відновленням економіки, відхід від довгострокових програм;
- б) призупинити перетворення, що відбуваються. Катастрофи призупиняють програми, що вже почали втілюватися в життя, і відволікають ресурси від раніше намічених планів;
- в) вплинути на інвестиційний клімат. Катастрофи, особливо якщо вони відбуваються декілька разів підряд впродовж короткого періоду часу, негативно позначаються на інвестиційному кліматі. Інвесторам потрібна стабільність і упевненість, адже вони ризикують, вкладаючи свої гроші. Катастрофа погіршує інвестиційну картину і тим, що призводить до зростання рівня безробіття, а через це і до застою в усіх галузях економіки;
- г) вплинути на неформальний сектор економіки. Катастрофи чинять особливо негативну дію на приватний сектор, в якому часто відбувається недооцінка шкоди, що була заподіяна катастрофою, та дуже приблизна оцінка її наслідків. Неформальна економіка несе при катастрофах, як прямі, так і непрямі збитки. Прямі збитки обчислюються вартістю збитку, нанесеного устаткуванню і житловим спорудам. Непрямі збитки включають втрату роботи, втрату доходів. Іноді окремі види допомоги, що надходить ззовні, ведуть до того, що виробники втрачають інтерес до виробництва;
- д) привести до політичної дестабілізації. Наприклад, у країнах «третього світу» катастрофи створюють у країні напругу, яка веде до політичної нестабільності. Причин дестабілізації декілька. Наприклад, уряд може неправильно розпорядитись допомогою, що поступила, і це призведе до невдоволення з боку постраждалих людей. Або ті, хто залишилися в живих, виявляться обдуреними у своїх очікуваннях, і це може вилитись в ту або іншу форму протесту.

Лекція 3

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення заходів цивільного захисту

Забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється єдиною державною системою цивільного захисту, яка складається з функціональних і територіальних підсистем та їх ланок.

Основними завданнями єдиної державної системи цивільного захисту, що відносяться до економіки ЦЗ є:

прогнозування і оцінка соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій, визначення на основі прогнозу потреби в силах, засобах, матеріальних та фінансових ресурсах;

створення, раціональне збереження і використання резерву матеріальних та фінансових ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;

Центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту визначає потребу в фінансових та матеріально-технічних ресурсах органів та підрозділів цивільного захисту для виконання ними завдань особливого періоду та у разі проведення цільової мобілізації, подає відповідні пропозиції до центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного і соціального розвитку.

Матеріально-технічне та фінансове забезпечення діяльності аварійно-рятувальних служб здійснюється за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, підприємств, установ, організацій, що створюють аварійно-рятувальні служби, коштів від надання додаткових платних послуг, а також добровільних пожертвувань юридичних і фізичних осіб, інших не заборонених законодавством джерел.

Фінансування медико-психологічної реабілітації рятувальників державних аварійно-рятувальних служб (формувань), підпорядкованих центральним органам виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сферах цивільного захисту, рятувальної справи, здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених на утримання цих служб (формувань). Обсяги фінансування медико-психологічної реабілітації рятувальників державних аварійно-рятувальних служб (формувань) визначаються центральним органам виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сферах цивільного захисту, рятувальної справи, та підлягають погодженню у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Фінансування медико-психологічної реабілітації інших аварійно-рятувальних служб, здійснюється за рахунок їх власних коштів.

Фінансування і матеріально-технічне забезпечення добровільної пожежної охорони може здійснюватися також за рахунок членських внесків, дотацій, прибутку від власної господарської діяльності, прибутку від майна

добровільної пожежної охорони, дивідендів, надходжень від страхових компаній, пожертвувань громадян і юридичних осіб, інших джерел, не заборонених законодавством.

Фінансування заходів у сфері цивільного захисту

1. Фінансування заходів у сфері цивільного захисту здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, коштів суб'єктів господарювання, інших не заборонених законодавством джерел.

2. Обсяг фінансування, що виділяється потенційно небезпечними об'єктами та об'єктами підвищеної небезпеки для проведення необхідних заходів цивільного захисту, має становити не менше ніж 0,5 відсотка обсягу валового доходу такого об'єкта.

Фінансове забезпечення органів управління та сил цивільного захисту

1. Фінансове забезпечення діяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, інших центральних органів виконавчої влади, що здійснюють державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, реалізацію державної політики у сфері промислової безпеки, охорони праці та державного гірничого нагляду, управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

2. Фінансове забезпечення діяльності підрозділів з питань цивільного захисту, що функціонують у складі центральних органів виконавчої влади, здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

3. Фінансове забезпечення діяльності підрозділів з питань цивільного захисту суб'єктів господарювання здійснюється за рахунок коштів таких суб'єктів господарювання.

4. Фінансове забезпечення діяльності сил цивільного захисту здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів суб'єктів господарювання, інших не заборонених законодавством джерел.

Фінансування медико-психологічної реабілітації

1. Фінансування медико-психологічної реабілітації рятувальників органів та підрозділів цивільного захисту здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

2. Обсяги фінансування медико-психологічної реабілітації рятувальників органів та підрозділів цивільного захисту визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

3. Медико-психологічна реабілітація рятувальників інших аварійно-рятувальних служб, медичних працівників служби медицини катастроф здійснюється відповідно за рахунок коштів, які виділяються на утримання таких служб з державного або місцевих бюджетів чи за рахунок коштів суб'єктів господарювання.

4. Фінансування медико-психологічної реабілітації постраждалих, а також громадян, які залучалися до проведення робіт з ліквідації наслідків

надзвичайних ситуацій, здійснюється за рахунок коштів, що виділяються на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій з Державного бюджету України, в обсязі, що визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

5. Фінансування заходів медико-психологічної реабілітації неповнолітніх осіб, постраждалих у надзвичайній ситуації місцевого або об'єктового рівня, а також у яких внаслідок надзвичайної ситуації загинув один із батьків або обоє батьків, здійснюється за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, коштів суб'єктів господарювання, інших джерел. Для ефективного планування та забезпечення медико-психологічної реабілітації зазначених неповнолітніх осіб Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації щороку розробляють і забезпечують затвердження та виконання відповідних регіональних програм.

Фінансування робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

1. Фінансування робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Матеріально-технічне забезпечення

1. Центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання забезпечують підпорядковані їм підрозділи з питань цивільного захисту, сили цивільного захисту та інші організації, діяльність яких спрямована на виконання завдань і заходів з питань цивільного захисту, засобами цивільного захисту, іншим майном, службовими, навчальними, господарськими та підсобними приміщеннями, іншими об'єктами та спорудами (пожежними депо, сховищами для техніки, тренувальними залами, спортивними майданчиками), складськими площами в обсягах, необхідних для їх діяльності, а також надають у встановленому порядку земельні ділянки для їх розташування.

2. Земля, вода, інші природні ресурси, а також майно, що належать центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центральним органам виконавчої влади, що здійснюють державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, реалізацію державної політики у сфері промислової безпеки, охорони праці та державного гірничого нагляду, управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, є державною власністю та закріплюється за їх силами цивільного захисту, навчальними закладами та науковими установами, іншими підрозділами та об'єктами, що належать до сфери їх управління, на праві оперативного управління.

Створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

1. Матеріальні резерви для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій створюються з метою їх використання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій.

2. Матеріальні резерви для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій створюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту (оперативний матеріальний резерв), іншими центральними органами виконавчої влади (відомчий матеріальний резерв), місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування (регіональний та місцевий матеріальні резерви) та суб'єктами господарювання (об'єктовий матеріальний резерв).

3. Порядок створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій визначається Кабінетом Міністрів України.

ПОРЯДОК фінансування робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 4 лютого 1999 р. N 140

Порядок визначає механізм фінансового забезпечення заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного і природного характеру, ліквідації наслідків зазначених ситуацій та соціальних надзвичайних ситуацій, удосконалення системи обліку коштів, що виділяються на ці цілі, та контролю за їх використанням.

Фінансування заходів щодо запобігання виникненню та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій залежно від їх рівня здійснюється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства на основі затверджених планів робіт, програм.

Фінансування здійснюється виходячи з обсягу коштів, передбачених у відповідних бюджетах, а також за рахунок власних коштів підприємств, установ та організацій усіх форм власності, на територіях яких виникла чи може виникнути надзвичайна ситуація.

Фінансування заходів із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на об'єктах усіх форм власності здійснюється відповідно до їх рівнів:

об'єктового рівня - за рахунок власних коштів підприємств, установ та організацій, на території яких виникла чи може виникнути надзвичайна ситуація;

місцевого і регіонального рівнів - за рахунок власних коштів підприємств, установ та організацій, на території яких виникла чи може виникнути надзвичайна ситуація, і додатково - за рахунок районних резервів (місцевий рівень) та резервів Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (регіональний рівень), створених відповідно до законодавства;

державного рівня - за рахунок коштів, передбачених державним бюджетом на ці цілі, в тому числі, частково, з резервного фонду державного бюджету.

Додаткові кошти для фінансування заходів із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідного рівня (за умови вичерпання зазначених джерел фінансування) можуть виділятися на підставі клопотання відповідного органу виконавчої влади, зокрема:

об'єктового рівня - за рішенням органу виконавчої влади, у сфері управління якого знаходиться об'єкт, обласної та районної державної адміністрації, виконавчого комітету міської ради;

місцевого рівня - за рішенням центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, міськвиконкомів; регіонального і державного рівнів - за рішенням Кабінету Міністрів України.

Разом з клопотанням до органу виконавчої влади вищого рівня подаються документи, що містять:

обґрунтування необхідності та обсягів виділення додаткових коштів, акти обстеження, висновки комісій, кошторисну документацію з висновками відповідних експертів;

дані моніторингу, експертизи, досліджень та прогнозів щодо можливого перебігу подій з метою недопущення їх переростання у надзвичайну ситуацію або пом'якшення її можливих наслідків - у разі запобігання виникненню надзвичайних ситуацій.

Проекти рішень Кабінету Міністрів України про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету для проведення заходів із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій регіонального та державного рівня подає Міністерство економічного розвитку і торгівлі.

Кошти, виділені на запобігання та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, використовуються для:

проведення пошуково-рятувальних, аварійно-відновних та інших невідкладних робіт з метою усунення безпосередньої загрози життю і здоров'ю людей, що виникла внаслідок цих ситуацій;

надання згідно із законодавством матеріальної допомоги потерпілим внаслідок надзвичайних ситуацій;

розгортання та утримання тимчасових пунктів проживання і харчування потерпілих;

проведення евакуаційних заходів;

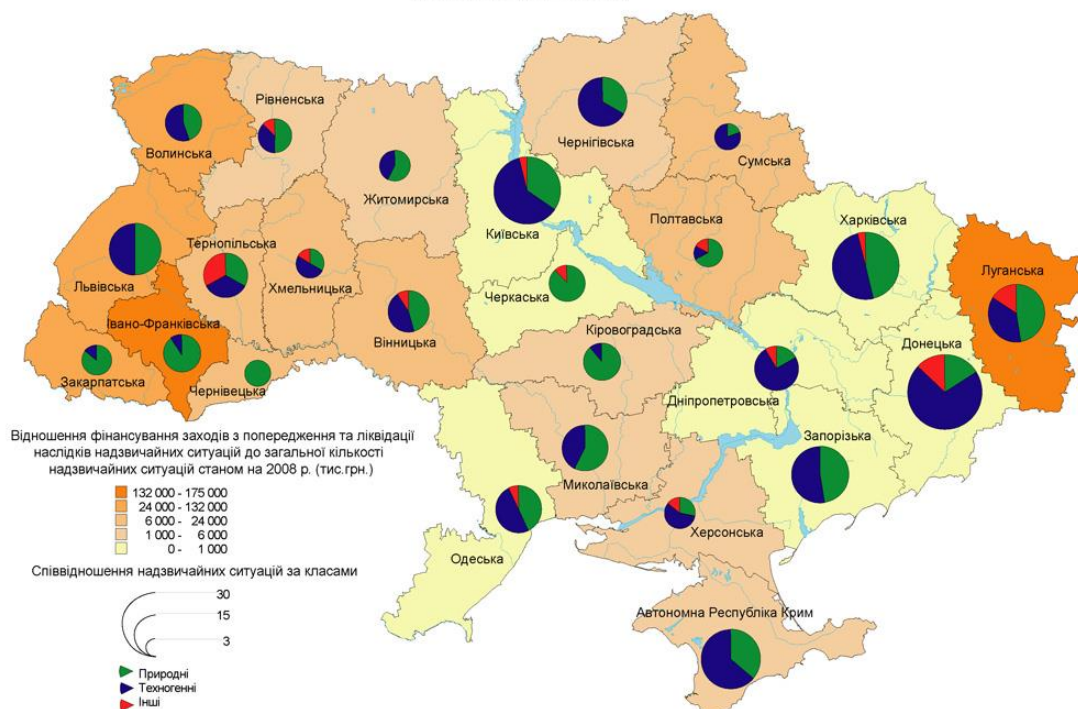
забезпечення дій рятувальних та інших підрозділів або організацій, залучених до ліквідації надзвичайних ситуацій;

завчасного реагування на загрозу виникнення надзвичайної ситуації, недопущення або пом'якшення її можливих наслідків.

Органи виконавчої влади, які отримали кошти з резервного фонду бюджету для фінансування заходів із запобігання та ліквідації наслідків

надзвичайних ситуацій, звітують про їх використання в установленому порядку.

КАРТА РОЗПОДІЛУ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ПО КЛАСАХ ТА СТАН ФІНАНСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ЗА РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ (СТАНOM НА 2008 Р.)

Фінансові резерви

Фінансові резерви — це особлива група фондів грошових коштів, в яких нагромаджуються кошти, що на деякий час вилучаються з обороту, а використовуються у випадках збоїв у процесі суспільного виробництва.

Страхові (резервні) фонди призначені для фінансування робіт пов'язаних із ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій, в результаті яких порушуються нормальні умови життя і діяльності людей на певній території або окремо визначеному об'єкті.

Одним з видів бюджетних резервів є Резервний фонд Кабінету Міністрів України. Цей фонд створюється в розмірі до двох відсотків обсягу видатків державного бюджету і входить до складу видатків Державного бюджету України. Головними напрямками витрачання коштів цього фонду є:

- фінансування витрат, пов'язаних з надзвичайними ситуаціями;
- фінансування робіт по ліквідації наслідків стихійних явищ та аварій;

ЛЕКЦІЯ 4

Фінансове і матеріальне забезпечення заходів захисту населення і територій

Концепція захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій передбачає порядок фінансового та матеріального забезпечення заходів захисту населення і територій

Фінансування діяльності постійних органів управління у сфері захисту населення і територій здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів згідно із законодавством України.

Фінансування цільових програм захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення сталого функціонування підприємств і організацій здійснюється відповідно до законодавства України.

Фінансування заходів щодо запобігання і реагування на надзвичайні ситуації провадиться за рахунок коштів організацій, що знаходяться на території розвитку надзвичайної ситуації, бюджетних і позабюджетних коштів Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, відповідних виконавчих органів рад, страхових фондів та інших джерел.

Під час ліквідації надзвичайних ситуацій на загальнодержавному рівні за поданням МНС України, Мінфіну України, Мінекономіки України, інших заінтересованих центральних органів виконавчої влади використовуються спеціальні фінансові та матеріальні резерви, у тому числі:

кошти резервного фонду Кабінету Міністрів України;

запаси державних матеріальних резервів техніки і спеціальних видів майна.

Під час ліквідації надзвичайних ситуацій на регіональному рівні використовуються спеціальні фінансові та матеріальні резерви, у тому числі:

кошти резервного фонду Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій;

регіональні запаси матеріальних резервів, техніки та спеціальних видів майна.

У разі вичерпання зазначених джерел фінансування, у виняткових випадках, виділяються у встановленому порядку необхідні кошти в обґрунтованих межах з резервного фонду Кабінету Міністрів України.

Під час ліквідації надзвичайних ситуацій на місцевому рівні використовуються фінансові та матеріальні резерви, у тому числі:

кошти резервного фонду районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій;

місцеві запаси матеріальних резервів, техніки та спеціальних видів майна.

У разі вичерпання зазначених джерел фінансування, у виняткових випадках, виділяються у встановленому порядку необхідні кошти в обґрунтованих межах з резервного фонду Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Порядок створення матеріальних резервів для ліквідації надзвичайних ситуацій встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Номенклатура та обсяги резервів матеріальних ресурсів визначаються органом, що їх утворює.

Загальнодержавні матеріальні резерви розміщуються відповідно до спеціальних планів.

Функціональні заходи у сфері державного регулювання та контролю захисту населення і територій

Державна стандартизація

Стандартизація становить основу проведення державної експертизи, контролю, нагляду, ліцензування видів діяльності, декларування безпеки промислових об'єктів і сертифікації для встановлення норм, правил та характеристик з метою забезпечення:

безпеки продукції, робіт та послуг для довкілля, життя і здоров'я людей;

якості продукції, робіт і послуг відповідно до рівня розвитку науки, техніки і технологій;

єдності вимірів;

безпеки об'єктів господарювання з урахуванням ризику природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій.

Державна експертиза

Державна експертиза проектів і рішень щодо об'єктів виробничого та соціального призначення і процесів, що можуть спричинити надзвичайні ситуації та вплинути на стан захисту населення і територій, організується і проводиться відповідно до законодавства спеціально уповноваженими центральними і місцевими органами виконавчої влади, виконавчими органами рад.

У разі потреби експертиза проектів і рішень щодо об'єктів виробничого та соціального призначення, окремих технологічних процесів, які можуть викликати надзвичайні ситуації або вплинути на стан захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, може проводитися об'єднаннями громадян, незалежними експертами та спеціалістами міжнародних експертних організацій у порядку, встановленому законодавством України.

Державний нагляд і контроль

Державний нагляд і контроль організується з метою перевірки повноти і якості заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, забезпечення готовності органів управління, сил і засобів системи захисту населення і територій, посадових осіб до дій у разі виникнення цих ситуацій. Нагляд і контроль полягають у забезпеченні:

безаварійного функціонування об'єктів економіки та зменшення масштабів можливих збитків у разі виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження;

готовності органів управління системи захисту населення і територій, підприємств та їх спеціалізованих аварійно-рятувальних формувань до виконання поставлених перед ними завдань;

охорони довкілля та збереження природних ресурсів, додержання порядку і умов користування надрами з метою запобігання небезпечним екологічним і геологічним процесам;

готовності технічних засобів і споруд інженерного захисту населення і територій від лісових, торф'яних та інших пожеж, повеней, підтоплень та інших небезпечних дій води;

фінансових гарантій відшкодувань збитків здоров'ю та життю громадян, захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб від збитків, спричинених надзвичайними ситуаціями природного та техногенного походження.

Державний нагляд і контроль проводиться згідно із законодавством України спеціально уповноваженими центральними та місцевими органами виконавчої влади, виконавчими органами рад відповідно до завдань, покладених на систему захисту населення і територій.

Ліцензування окремих видів діяльності

Ліцензування окремих видів діяльності здійснюється з метою проведення єдиної державної політики для забезпечення життєво важливих інтересів громадян, суспільства, держави. Ліцензуванню підлягає діяльність щодо забезпечення промислової, пожежної та транспортної безпеки, охорони довкілля та інших сфер.

Декларування безпеки промислових об'єктів

Декларування безпеки промислових об'єктів здійснюється з метою забезпечення контролю за додержанням заходів безпеки на етапах їх введення в експлуатацію, експлуатації та виводу з експлуатації.

Декларування передбачає:

оцінку ризику виникнення на промислових об'єктах надзвичайних ситуацій з урахуванням визначення джерел загроз, умов розвитку і можливих наслідків надзвичайних ситуацій, у тому числі викидів у довкілля шкідливих речовин; оцінку готовності до експлуатації потенційного об'єкта відповідно до вимог промислової безпеки;

аналіз достатності й ефективності вжитих заходів щодо запобігання, локалізації та ліквідації надзвичайної ситуації на промисловому об'єкті;

розроблення заходів, спрямованих на зменшення масштабів і величини негативних наслідків від надзвичайних ситуацій.

Сертифікація

Сертифікація організується і здійснюється з метою підтвердження відповідності продукції встановленим вимогам, включаючи контроль небезпечної продукції для життя та здоров'я людей, довкілля та майна.

Сертифікація може мати обов'язковий і добровільний характер.

Страховання

Головною метою страхування є забезпечення економічної підтримки заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, які здійснюються центральними і місцевими органами виконавчої влади, виконавчими органами рад, підприємствами та організаціями незалежно від форм власності, і страхового покриття збитків у разі їх виникнення. Страхування організується і здійснюється на підставі договору про страхування, який є сукупністю видів страхування, що передбачають обов'язок страховика щодо страхових виплат

у розмірі повної або часткової компенсації збитків, завданих об'єкту страхування.

Страховий захист населення і територій від надзвичайних ситуацій забезпечується обов'язковим і добровільним страхуванням.

ЛЕКЦІЯ 5

Оцінка та відшкодування збитків при надзвичайних ситуаціях. Класифікація збитків

Наслідки надзвичайних ситуацій

Загроза для життєдіяльності людини, її життю та здоров'ю рукотворних об'єктів техносфери, використовуваних компонентів природного середовища від природних, техногенних і соціальних небезпек реалізується у вигляді негативних, у тому числі вражаючих, впливів. Їх результатом (наслідками) є зміни стану об'єктів впливу, що виражаються в порушенні цілісності або погіршенні інших властивостей.

Поняття наслідків від взаємодії небезпечних явищ з антропосферою носить узагальнений, неекономічний характер, в той час як поняття збитків - є економічна кількісна величина, яка повинна представлятися у вартісному вираженні. Іншими словами, збиток - це оцінені наслідки.

Збитки від надзвичайних ситуацій

Реальний збиток від небезпечних явищ населенню та навколишньому природному середовищу - це не тільки витрати на евакуацію, аварійно-відновлювальні роботи, кошти на які виділяються з бюджетів різних рівнів. Збиток пов'язаний із заподіянням шкоди різним об'єктам - людям, фізичним і юридичним особам, організаціям, економіці країни, суспільству, державі, навколишньому середовищу. Небезпечні явища, що спричинили значні наслідки, кваліфікуються як події та надзвичайні ситуації.

Класифікація видів шкоди

Наслідки (збитки) можуть класифікуватися по ряду ознак:

- за місцем і часом прояву наслідків щодо впливу негативних факторів,
- в залежності від розв'язуваної задачі,
- по об'єктах впливу негативних факторів небезпечних явищ.

За місцем і часом прояву щодо місця і часу впливу негативних факторів небезпечних явищ розрізняють:

- прямиий,
- непрямиий,
- повний і
- загальний збиток.

Класифікація шкоди по об'єкту впливу негативних факторів

- збиток життя і здоров'ю конкретних людей (медико-біологічний), який визначається конкретними порушеннями їх здоров'я;
- збиток життя і здоров'ю людей для деякої їх спільності (населення країни, суспільства), що приводить до соціальних втрат і, в підсумку, скорочення середньої очікуваної тривалості майбутнього життя;
- шкоди фізичним і юридичним особам (матеріальної, моральної);
- шкода організаціям, соціально-економічній системі (економічна);

- збиток державі (соціально-політичний);

- шкоди природному середовищу (екологічний)

Наслідки НС являють собою ланцюг послідовних взаємопов'язаних подій. Число ланок у цьому ланцюгу може бути досить велика.

Прямі збитки

До **прямого збитку** відносять втрати і збитки усіх перебувають у сфері інтересів (усвідомлених потреб) людини об'єктів, які потрапили в зону дії вражаючих і шкідливих факторів небезпечного явища - руйнування, пошкодження, радіоактивне забруднення, хімічне зараження, негативні наслідки впливу уражаючих і шкідливих факторів на об'єкти природи і народного господарства (земля, люди, рослинний і тваринний світ, будівлі, споруди, обладнання, товари, напівфабрикати, сировину, посіви, худобу тощо).

Непрямі (побічні) збитки

Побічні збитки - це втрати, збитки і додаткові витрати, які понесуть об'єкти, що не потрапили в зону дії негативних факторів небезпечного явища, викликані порушеннями та змінами в сформованій структурі господарських зв'язків, інфраструктури, а також втрати (додаткові витрати), пов'язані з необхідністю проведення заходів по ліквідації наслідків НС.

Розрахунок непрямих (побічних) збитків

Найчастіше в циклах генерування непрямого збитку виявляють всі групи наслідків. На рівні держави, регіонів і підприємств проявляється цепочечний непрямий ризик, зображається як "дерево ризиків" з кількістю циклів $t \rightarrow \infty$. Практично доцільний облік не більше 6-10 циклів. Аналіз послідовності взаємопов'язаних подій при виникненні НС показує, що по мірі просування їх по ланцюжку, по-перше, слабшає вплив вихідної події і, по-друге, зростають труднощі оцінки непрямого збитку.

Тому непрямий збиток часто оцінюється за формулою

$$W_k = \alpha W_n$$

де α - експертна оцінка частки непрямого W_k збитку від прямого W_n без деталізації і аналізу окремих складових.

У непрямому збитку від сукупності наслідків НС особлива роль належить віддаленим глобальним змінам природного середовища, які не можуть бути оцінені в грошовому вираженні з позицій нинішнього покоління.

Повний збиток

Повний збиток є сумою прямого і непрямого збитків:

$$W_{\text{повний}} = W_k + W_n$$

Повний збиток оцінюється на конкретний момент часу і є проміжним порівняно із загальним збитком, який визначиться кількісно у віддаленій перспективі.

Необхідність розгляду розподілених у часі або віддалених проявів збитку особливо важлива для аварій, пов'язаних з впливом на компоненти

навколишнього середовища або впливом радіоактивних матеріалів. Так, термін прояву збитку від аварії на АЕС може досягати 100 років. Таким чином,

$$W_{\text{загальний}} = W_{\text{повний}}(t=0) + W_k(\infty),$$

де $W_k(\infty)$ - збиток від непрямих віддалених у часі наслідків

Шкала вимірювання збитків

Універсальної шкали для вимірювання збитків не існує. На практиці використовуються в основному дві шкали - природна і суб'єктивна (абсолютна і відносна). У природних шкалах, які, як правило, є кількісними, застосовуються звичайні значення величин. Наприклад, вартість втрати того або іншого виду власності виражається в грошових одиницях, нещасні випадки характеризуються їх кількістю і т. д. Суб'єктивні (здебільшого якісні) шкали створюються в тих випадках, коли виникає необхідність кількісної оцінки такого виду шкоди, для вимірювання якого відсутня природна шкала (або відсутня можливість отримання чисельних значень за природною шкалою).

При використанні природних шкал всі складові шкоди можуть оцінюватися:

- в натуральних одиницях, властивих даного виду шкоди;
- у вартісному вираженні.

Підходи до оцінювання збитків

Однак для порівняння наслідків від різних негативних подій (з урахуванням різних складових збитку, вироблення раціональних заходів захисту, при розрахунку предотвращеного в результаті вжитих заходів збитків та економічної ефективності заходів по забезпеченню безпеки) всі складові шкоди доцільно оцінювати в одних одиницях, тобто давати їх вартісну оцінку. Вартісна оцінка можливого чи настав шкоди повинна виконуватися спеціалізованими оціночними організаціями за узгодженими методиками, що забезпечує дотримання законів і економічних інтересів причетних до цього процесу фізичних та юридичних осіб. Базою для методик оцінки є:

- поточні ціни на товари і послуги;
- судова практика;
- досвід страхування майна, що має велику оціночну базу (хоча і значною мірою суб'єктивну), об'єктивну і багатопланову статистику

Складність розрахунку збитків вимагає врахування специфіки вирішуваних завдань. Найбільш часто вирішуються дві задачі:

- обґрунтування вжитих заходів захисту. У даних задачах оцінюється відвернений збиток

$$\Delta W = W_0 - W_1,$$

де W_0 і W_1 - прогнози збитків до і після вжиття заходів захисту;

- обґрунтування розмірів збитку, що відшкодовується. У першому наближенні оцінка збитків від НС дорівнює витратам на відновлення положення, що існувало до НС.

ЛЕКЦІЯ 6

Оцінювання збитків від наслідків НС природного і техногенного походження

Для оцінювання збитків від наслідків НС природного і техногенного походження розроблено Методику оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру з метою визначення розмірів збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру (далі - НС), завданих здоров'ю людей та об'єктам національної економіки.

Усі збитки поділяються на види залежно від завданої фактичної шкоди, зокрема від:

- втрати життя та здоров'я населення (H_p);
- руйнування та пошкодження основних фондів, знищення майна та продукції (M_p);
- невироблення продукції внаслідок припинення виробництва ($M_{п}$);
- вилучення або порушення сільськогосподарських угідь ($P_{с/г}$);
- втрат тваринництва ($M_{тв}$);
- втрати деревини та інших лісових ресурсів ($P_{л/г}$);
- втрат рибного господарства ($P_{р/г}$);
- знищення або погіршення якості рекреаційних зон ($P_{рек}$);
- забруднення атмосферного повітря ($A_{ф}$);
- забруднення поверхневих і підземних вод та джерел, внутрішніх морських вод і територіального моря ($B_{ф}$);
- забруднення земель несільськогосподарського призначення ($З_{ф}$);
- а також збитки, заподіяні природно-заповідному фонду ($P_{пзф}$).

Відповідно до територіального поширення та обсягів заподіяних або очікуваних економічних збитків, кількості людей, які загинули, за класифікаційними ознаками визначаються чотири рівні НС - державний, регіональний, місцевий та об'єктовий.

Порядок розрахунку збитків за типами надзвичайних ситуацій

Загальний обсяг збитків від наслідків НС розраховується як сума основних локальних збитків. Розрахунок збитків (Z) при НС проводиться за такою загальною формулою, складові якої визначені у розділі І:

$$Z = H_p + M_p + M_{п} + P_{с/г} + M_{тв} + P_{л/г} + P_{р/г} + P_{рек} + P_{пзф} + A_{ф} + B_{ф} + Z_{ф} \quad (1)$$

Для кожного типу НС згідно з класифікатором НС встановлюється перелік основних характерних збитків щодо кожного рівня НС залежно від масштабів шкідливого впливу.

Таблиця 1

Основні види збитків, характерних для різних типів НС

Типи НС	Основні види збитків, характерних для різних типів НС			
	об'єктовий	місцевий	регіональний	державний
Надзвичайні ситуації техногенного характеру				
Транспортні аварії	$H_p M_p M_{п};$ $(A_{ф} B_{ф} Z_{ф})$	$H_p M_p M_{п};$ $(P_{р/г} A_{ф} B_{ф} Z_{ф})$		
Пожежі та вибухи	$H_p M_p M_{п};$ $(A_{ф} B_{ф} Z_{ф})$	$H_p M_p M_{п} A_{ф};$ $(P_{р/г} B_{ф} Z_{ф})$	$H_p M_p M_{п} A_{ф} B_{ф} Z_{ф};$ $(P_{с/г} P_{л/г} P_{р/г} P_{рек} P_{пзф})$	
Аварії з	$H_p M_{п} M_p A_{ф} B$	$H_p M_p P_{р/г} P_{рек} M_{п} A$	$H_p M_p P_{р/г} P_{рек} P_{с/г}$	$H_p M_p P_{р/г} P_{рек} P_{с/г}$

Типи НС				
	об'єктовий	місцевий	регіональний	державний
викидом (загрозою викиду) (загрозою викиду) СДОР, РР, БНР	ф ($P_{p/2} P_{рек} P_{c/2} P_{л/2}$)	ф Вф ($P_{c/2} P_{л/2} P_{пзф} 3ф$)	$P_{л/г} P_{пзф} M_{п} A_{ф} B_{ф}$	$P_{л/г} P_{пзф} A_{ф} B_{ф} 3ф$
Раптове руйнуванн я споруд	$M_{р} H_{р} M_{п}$	$M_{р} H_{р} M_{п}$		
Аварії на об'єктах електроен ергетики	$M_{р} M_{п};$ ($H_{р}$)	$M_{р} M_{п};$ ($H_{р}$)	$M_{р} H_{р}$	$M_{р} H_{р}$
Аварії на комунальн их системах життєзабе зпечення	$M_{р} H_{р} M_{п}$ Вф; ($3ф$)	$M_{р} H_{р} M_{п} B_{ф} 3ф$	$H_{р} M_{р} P_{р/г} P_{рек} M_{п}$ Вф 3ф	$H_{р} M_{р} P_{р/г} P_{рек} M_{п}$ Вф 3ф; ($P_{c/2} P_{л/2} P_{пзф}$)
Аварії на очисних спорудах	$M_{р} H_{р} M_{п} A_{ф} B_{ф} 3ф$	$M_{р} H_{р} M_{п} A_{ф} B_{ф} 3ф$	$H_{р} M_{р} P_{р/г} P_{рек} P_{c/г}$ $P_{л/г} P_{пзф} M_{п} A_{ф} B_{ф} 3ф$	$H_{р} M_{р} P_{р/г} P_{рек} P_{c/г}$ $P_{л/г} P_{пзф} M_{п} A_{ф} B_{ф} 3ф$
Гідродина мічні аварії	$M_{р} H_{р} M_{п};$ ($P_{рек} P_{c/2} P_{л/2} P_{пз}$ ф Вф)	$M_{р} H_{р} M_{п} B_{ф};$ ($P_{рек} P_{c/2} P_{л/2} P_{пзф} 3ф$)	$H_{р} M_{р} P_{c/г} P_{л/г} M_{п}$ Вф 3ф; ($P_{р/2} P_{рек} P_{пзф}$)	$H_{р} M_{р} P_{c/г} P_{л/г} P_{р/г} P_{рек} P_{пзф} B_{ф} 3ф$ (Mn)
Надзвичайні ситуації природного характеру				
Геологічн о та геофізичн о- небезпечн і явища	$H_{р} M_{р} M_{п};$ ($A_{ф} B_{ф} 3ф$)	$H_{р} M_{р} M_{п};$ ($A_{ф} B_{ф} 3ф$)	$H_{р} M_{р} P_{р/г} P_{рек} P_{c/г}$ $P_{л/г} P_{пзф} M_{п} A_{ф} B_{ф} 3ф$	$H_{р} M_{р} P_{р/г} P_{рек} P_{c/г} P_{л/г} P_{пзф} M_{п} A_{ф} B_{ф} 3ф$
Метеорол огічні та агроме- теорологіч ні небезпечн і	$M_{р} H_{р} M_{п};$ ($P_{л/2}$)	$M_{р} H_{р} M_{п};$ ($P_{л/2}$)	$M_{р} H_{р} P_{c/г};$ ($P_{л/2} M_n A_{ф} B_{ф} 3ф$)	$M_{р} P_{c/г} H_{р} P_{л/г}$ ($P_{пзф} P_{р/2} P_{рек} M_n A_{ф} B_{ф} 3ф$)
Гідрологіч ні	$M_{р} H_{р} M_{п};$ ($P_{c/2} P_{л/2} P_{р/2} P_{ре}$)	$M_{р} H_{р} P_{c/г} P_{р/г} M_{п};$ ($P_{л/2} P_{рек} B_{ф}$)	$M_{р} H_{р} P_{c/г} P_{р/г} P_{л/г}$ $P_{рек} P_{пзф};$	

Типи НС				
	об'єктовий	місцевий	регіональний	державний
небезпечні явища	κB_{ϕ}		$(M_n B_{\phi})$	
Пожежі лісові, степові, сільського сподарських масивів, корисних копалин	$M_p H_p P_{c/g} P_{л/g}$ $M_{п};$ $(A_{\phi} Z_{\phi})$	$M_p H_p P_{c/g} P_{л/g}$ $M_{п} A_{\phi};$ $(P_{рек} P_{нз\phi} Z_{\phi})$	$M_p H_p P_{c/g} P_{л/g} P_{ре}$ $\kappa P_{пз\phi} M_{п} A_{\phi} Z_{\phi};$ $(P_{p/z})$	$M_p H_p P_{c/g} P_{л/g} P_{рек} P_{пз\phi} P_{p/g} M_{п} A_{\phi} Z_{\phi}$
Інфекційні захворювання людей	$H_p M_{п}$	$H_p M_{п}$	$H_p M_p M_{п}$	$H_p M_p M_{п}$
Інфекційні захворювання сільського сподарських тварин	$M_{тв}, M_p M_{п}$	$M_{тв} M_p M_{п}$	$M_{тв} M_p M_{п} H_p$	$M_{тв} M_p H_p M_{п}$
Ураження сільсько-господарських рослин хворобами та шкідниками	$M_p M_{п}$	$M_{тв} M_p M_{п}$	$M_{тв} M_p M_{п};$ $(P_{c/z})$	$M_{тв} M_p P_{c/g} M_{п} H_p$
Зміна стану суші	$P_{c/g} P_{л/g};$ $(P_{нз\phi} B_{\phi} Z_{\phi})$	$P_{c/g} P_{л/g};$ $(P_{нз\phi} P_{рек} B_{\phi} Z_{\phi})$	$P_{c/g} P_{л/g} M_p H_p P_{пз}$ $\phi P_{рек} P_{p/g} B_{\phi} Z_{\phi}$	$P_{c/g} P_{л/g} M_p H_p P_{пз\phi} P_{рек} P_{p/g} B_{\phi} Z_{\phi}$
Зміна складу і властивостей атмосфери	$H_p P_{рек} A_{\phi};$ $(P_{c/z} P_{л/z} P_{нз\phi})$	$H_p P_{рек} A_{\phi};$ $(P_{c/z} P_{л/z} P_{нз\phi})$	$H_p P_{рек} M_p P_{c/g} A_{\phi}$ $P_{л/g};$ $(P_{нз\phi})$	$H_p P_{рек} M_p P_{c/g} P_{л/g} P_{пз\phi} A_{\phi}$
Зміна складу і властивостей гідросфери	$H_p P_{p/g} B_{\phi};$ $(P_{рек} P_{c/z})$	$H_p P_{p/g} P_{рек} B_{\phi};$ $(P_{c/z} P_{нз\phi})$	$H_p P_{p/g} M_p P_{рек} P_{c/g}$ $B_{\phi};$ $(P_{л/z} P_{нз\phi})$	$H_p P_{p/g} M_p P_{рек} P_{c/g} P_{л/g} P_{пз\phi} B_{\phi}$
Зміна	Збитки розраховуються за спеціальними методиками			

Типи НС				
	об'єктовий	місцевий	регіональний	державний
стану біосфери				

Розрахунок збитків від втрати життя та здоров'я населення

Розмір збитків від втрати життя та здоров'я населення визначається за такою формулою:

$$H_p = S_{Втрр} + S_{Вдп} + S_{Ввтг},$$

де $S_{Втрр}$ - втрати від вибуття трудових ресурсів з виробництва;

$S_{Вдп}$ - витрати на виплату допомоги на поховання;

$S_{Ввтг}$ - витрати на виплату пенсій у разі втрати годувальника;

а) втрати від вибуття трудових ресурсів з виробництва розраховуються на підставі даних, наведених у таблиці 2, за такою формулою:

$$S_{Втрр} = M_{лN} + M_{тN} + M_{іN} + M_{зN},$$

де $M_{л}$ - втрати від легкого нещасного випадку;

$M_{т}$ - втрати від важкого нещасного випадку;

$M_{і}$ - втрати від отримання людиною інвалідності;

$M_{з}$ - втрати від загибелі людини;

N - кількість постраждалих від конкретного виду нещасного випадку.

витрати на виплату допомоги на поховання розраховуються за такою формулою:

$$S_{Вдп} = 12 \times M_{дп} \times N_з,$$

де $M_{дп}$ - 0,15* тис. гривень/людину - допомога на поховання (за даними органів соціального забезпечення);

$N_з$ - кількість загиблих;

в) витрати на виплату пенсій у разі втрати годувальника розраховуються на кожну дитину за такою формулою:

$$S_{Ввтг} = 12 \times M_{втг} \times (18 - Вд),$$

де 12 - кількість місяців у році;

$M_{втг}$ - 0,037* тис. гривень - розмір щомісячної пенсії на дитину до досягнення нею повноліття - 18 років (за даними органів соціального забезпечення);

$Вд$ - вік дитини.

Розрахунок збитків від руйнування та пошкодження основних фондів, знищення майна та продукції

Збитки від руйнування та пошкодження основних фондів, знищення майна та продукції розраховуються за такою формулою:

$$M_p = F_v + F_g + P_r + P_{рс} + C_n + M_{дг},$$

де F_v - збитки від руйнування та пошкодження основних фондів виробничого призначення;

F_g - збитки від руйнування та пошкодження основних фондів невиробничого призначення;

P_r - збитки від втрат готової промислової та сільськогосподарської продукції;

$P_{рс}$ - збитки від втрат незібраної сільськогосподарської продукції;

C_n - збитки від втрат запасів сировини, напівфабрикатів та проміжної продукції;

$M_{дг}$ - збитки від втрат майна громадян та організацій;

Розрахунок збитків від невироблення продукції внаслідок припинення виробництва

Розрахунок збитків від невироблення продукції внаслідок припинення виробництва (M_p) окремо у даній методиці не розглядається, тому що для їх визначення повинна бути проведена експертиза. В цьому разі експертне оцінювання може здійснюватися на основі середньорічних обсягів виробництва, коли термін вимушеного припинення виробництва в цілому чи окремих циклів порівнюється із середніми значеннями нормального

функціонування за аналогічний період (у разі сезонних робіт - за відповідний сезонний період). Збитком у цьому разі буде розмір неотриманого прибутку від реалізації продукції за узгодженими цінами базового періоду. Якщо виробництво здійснювалося частково, збитком стане прибуток, що розраховується від вартості невиробленої продукції.

4. Розрахунок збитків від вилучення або порушення сільськогосподарських угідь

Розрахунок збитків від вилучення або порушення сільськогосподарських угідь внаслідок виникнення НС провадиться на базі нормативних показників збитків для різних видів сільськогосподарських угідь по областях і Автономній Республіці Крим за такою формулою:

$$Pc/g = Pc/g1 + Pc/g2.$$

Збитки від вилучення сільськогосподарських угідь з користування ($Pc/g1$) розраховуються за такою формулою:

$$Pc/g1 = H \times П,$$

е H - норматив збитків (узагальнений вартісний показник розміру заподіяної шкоди, який умовно відповідає вартісному виміру унеможливлення використання продуктивності землі) для різних видів сільськогосподарських угідь по областях і Автономній Республіці Крим (таблиця 3);

$П$ - площа сільськогосподарських угідь відповідного виду, які вилучаються з користування, у гектарах.

Збитки від порушення сільськогосподарських угідь ($Pc/g2$) розраховуються на базі коефіцієнта зниження продуктивності за такою формулою:

$$Pc/g2 = (1-k) \times H \times П,$$

де H - норматив збитків для різних видів сільськогосподарських угідь по областях і Автономній Республіці Крим (таблиця 3);

$П$ - площа сільськогосподарських угідь відповідного виду, які вилучаються з користування, у гектарах;

k - коефіцієнт зниження продуктивності угіддя.

Розрахунок збитків від втрат тваринництва

Збитки від втрат тваринництва розраховуються виходячи з вартості 1 тонни живої ваги тварини, що зазнала пошкодження внаслідок НС, та загальної ваги постраждалих тварин. Вартісні показники відображають середні регіональні заготівельні ціни на заріз худоби. Розрахунок збитків провадиться за такою формулою:

$$M_{тв} = B \times N,$$

де $M_{тв}$ - розмір збитків, тис. гривень;

B - вартість 1 тонни живої ваги постраждалої тварини за середніми цінами, які склалися на підприємстві, що зазнало втрат у період, який безпосередньо передував НС, але не більше ніж протягом 6 місяців;

N - загальна вага постраждалих тварин.

6. Розрахунок збитків від втрати деревини та інших лісових ресурсів

Розрахунок збитків від втрати деревини та інших лісових ресурсів внаслідок виникнення НС провадиться для груп лісів по областях і Автономній Республіці Крим з урахуванням коефіцієнта продуктивності лісів за типами лісорослинних умов за такою формулою:

$$Pл/g = Pл/g1 + Pл/g2 + Pл/g3.$$

Збитки від знищення лісу та вилучення земельних ділянок лісового фонду для цілей, не пов'язаних з веденням лісового господарства ($Pл/g1$), розраховуються за такою формулою:

$$Pл/g1 = H \times K \times П,$$

де $Pл/g1$ - розмір збитків, тис. гривень;

H - норматив збитків (узагальнений вартісний показник розміру заподіяної шкоди, яка умовно відповідає вартісному виміру втрат внаслідок неможливості господарського використання лісів чи іншої корисності, пов'язаний з природними властивостями деревини та іншої лісової продукції) для груп лісів по областях та Автономній Республіці Крим (таблиця 4);

К - коефіцієнт продуктивності лісів за типами лісогосподарських умов областей та Автономної Республіки Крим (таблиця 5);

П - площа лісової ділянки, що вилучається або знищується, у гектарах.

Збитки від пошкодження лісів (Рл/г2) розраховуються на базі коефіцієнта зниження продуктивності угідь за такою формулою:

$$\text{Рл/г2} = (1-k) \times \text{К} \times \text{П},$$

де Рл/г2 - розмір збитків, тис. гривень;

Н - норматив збитків для груп лісів за регіонами України (таблиця 4).

Уточнюється згідно з нормативно-методичною базою Держкомлісгоспу на час НС з урахуванням коефіцієнта інфляції;

П - площа лісової ділянки, що зазнала шкідливого впливу НС;

k - коефіцієнт зниження продуктивності угіддя.

У разі переведення лісів у менш цінну групу розмір збитків розраховується за такою формулою:

$$\text{Рл/г3} = (\text{Н2}-\text{Н1}) \times \text{К} \times \text{П},$$

де Рл/г3 - розмір збитків, тис. гривень;

Н2 та Н1 - нормативи збитків відповідно для груп, до яких угіддя відносилися до та після шкідливого впливу НС (таблиця 4);

П - площа лісової ділянки, що зазнала шкідливого впливу НС;

k - коефіцієнт продуктивності лісів за типами лісорослинних умов

Розрахунок збитків від знищення або погіршення якості рекреаційних зон

Наслідки НС завдають збитків рекреаційним зонам та їх природним ресурсам.

До природних ресурсів рекреаційних зон належать ділянки суші та водного простору, призначені для організованого масового відпочинку і туризму, на яких розташовані санаторії, будинки та бази відпочинку, пансіонати, мотелі, кемпінги, дитячі та молодіжні табори, інші установи, що використовуються для туризму, лікування і відпочинку.

Негативний вплив наслідків НС на стан рекреаційних зон призводить до економічного ефекту від їх експлуатації. Рівень збитків від наслідків НС залежить від ступеня негативних змін у рекреаційних зонах та необхідного терміну для їх відновлення.

Збитки від наслідків НС оцінюються на основі визначення втрат природних ресурсів та ресурсів антропогенного походження. Збитки залежать від обсягів витрат на відновлення первісного стану рекреаційних зон.

Для розрахунку збитків рекреаційних зон внаслідок НС визначається прибуток, що отримується підприємством за відповідний розрахунковий період. Визначається кількість відпочиваючих на об'єкті рекреаційної зони протягом місяця після НС, а також за цей же термін протягом відповідного календарного місяця в середньому за останні три роки (за даними фінансової звітної документації установи). Витрати на відновлення рекреаційних зон визначаються шляхом експертного оцінювання.

Розрахунок збитків від наслідків НС для одного об'єкта рекреаційної зони провадиться за такою формулою:

$$\text{Ррек} = \text{Т} \times \text{П},$$

де Т - термін, необхідний для відновлення рекреаційної зони;

П - прибуток у цілому від діяльності установи за одиницю розрахункового терміну на одному об'єкті рекреаційної зони.

Розрахунок збитків від втрат природно-заповідного фонду

Втрати природно-заповідного фонду від наслідків НС поділяються на невідновлювані та відновлювані.

До невідновлюваних втрат природно-заповідного фонду належать знищені унікальні ендемічні види тваринного та рослинного світу або унікальні та неповторні природні ландшафти. Невідновлюваними також є втрати окремих видів тваринного та рослинного світу, пам'ятки природи, що не мають аналогів у світі і у разі знищення не можуть бути відтворені.

До відновлюваних втрат природно-заповідного фонду належать такі втрати, що можуть бути ліквідовані, а первісний стан заповідних територій чи об'єктів може бути відновлений.

Втрати природно-заповідного фонду залежать від статусу об'єкта природно-заповідного фонду та площі заповідної території, категорії видів рослин і тварин, що охороняються, наявності унікальних природних комплексів чи їх окремих компонентів.

Розрахунок збитків, завданих природно-заповідному фонду внаслідок НС, провадиться на основі визначення обсягу відшкодувань на відновлення первинного стану екосистем заповідної території чи об'єкта з використанням для розрахунків такс, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21 квітня 1998 р. N 521 ([521-98-п](#)) "Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України". Наслідки НС, що призводять до невідновних втрат, опосередковано оцінюються експертним шляхом через систему економічних та соціальних збитків.

Втрати на кожній заповідній території чи об'єкті внаслідок НС визначаються шляхом виділення типових біогеоценозів, подібних за типом рослинних угруповань, умовами місцезростання, віком та походженням, для закладання пробних площ. На пробних площах здійснюється експертне оцінювання змін стану біогеоценозу внаслідок НС стосовно його первинного стану та біогеоценозів-аналогів. Підраховується кількість знищених та пошкоджених рослин і тварин за видовим складом. Визначається кількість знищених рослин і тварин та окремих популяцій інших видів організмів, занесених до Червоної книги. Визначається відповідність стану типу біогеоценозу після НС його нормальному незмінному стану.

Втрати від недоотримання прибутків від рекреаційної, наукової, природоохоронної, туристсько-екскурсійної та іншої діяльності на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду визначаються шляхом порівняння надходжень від цієї діяльності протягом календарного місяця порівняно з цим місяцем у минулому році. Методом експертного оцінювання визначаються економічні та соціальні втрати від наслідків НС, що призводять до зникнення природних комплексів чи їх окремих компонентів, унікальних природних утворень, рідкісних, екзотичних і типових видів флори та фауни, унікальних видів рослинного і тваринного світу, занесених до Червоної книги, пам'яток природи та унікальних ландшафтів.

Вихідні дані про типові біогеоценози визначаються у проекті організації території природно-заповідного фонду та Літопису природи, який ведеться щодо окремих категорій територій природно-заповідного фонду. Дані про економічний ефект від рекреаційної діяльності та кількість відвідувачів визначаються на підставі даних фінансових документів установи природно-заповідного фонду.

Загальні економічні втрати об'єкта природно-заповідного фонду від наслідків НС (Рпзф) визначаються як сума витрат на відновлення природного стану та сума збитків від недоотриманих надходжень від рекреаційної, наукової, природоохоронної, туристсько-екскурсійної та іншої діяльності установи і розраховуються за такою формулою:

$$\mathbf{Рпзф = Пз + Рз,}$$

де Рпзф - загальні економічні втрати об'єкта природно-заповідного фонду від наслідків НС;

Пз - сума витрат на відновлення природного стану об'єкта природно-заповідного фонду;

Рз - недоотримані надходження від рекреаційної, наукової, природоохоронної, туристсько-екскурсійної та іншої діяльності установи природно-заповідного фонду.

Розрахунок збитків від забруднення атмосферного повітря

Розрахунок збитків від викидів забруднюючих речовин у повітря провадиться на основі показника базової ставки компенсації збитків за викид 1 тонни умовної забруднюючої речовини з урахуванням обсягу фактичного забруднення, відносної небезпечності забруднюючих речовин та регулюючих коефіцієнтів.

Розрахунок збитків від забруднення атмосферного повітря провадиться за такою формулою:

$$A\phi = M_i \times \Pi_i \times A_i \times K_t \times K_{zi},$$

де $A\phi$ - збитки від забруднення атмосферного повітря, гривень;

M_i - маса i -ї забруднюючої речовини, що була викинута в повітря внаслідок НС, тонн. Розраховується експертним шляхом;

Π_i - базова ставка компенсації збитків у частках мінімальної заробітної плати за одну тонну умовної забруднюючої речовини, гривень/тонну;

A_i - безрозмірний показник відносної небезпечності забруднюючої речовини (розраховується у порядку, визначеному Мінекоресурсів);

K_t - коефіцієнт урахування територіальних соціально-екологічних особливостей;

K_{zi} - коефіцієнт забруднення атмосферного повітря в населеному пункті.

Розрахунок збитків від забруднення поверхневих і підземних вод та джерел, внутрішніх морських вод і територіального моря

Розрахунок збитків від забруднення поверхневих і підземних вод та джерел, внутрішніх морських вод і територіального моря провадиться на основі показника базової ставки відшкодування збитків у частках неоподаткованого мінімуму доходів громадян (далі - НМД) з урахуванням відносної небезпечності забруднюючої речовини та інтенсивності її викиду або загальної маси викинutoї речовини відповідно до Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів, затвердженої Мінекобезпеки, за такою формулою:

$$B\phi = S \times Z_{nc} \dots \text{пв.}$$

Розрахунок збитків від забруднення земель несільськогосподарського призначення

Збитки від забруднення землі нафтопродуктами розраховуються аналогічно до збитків від забруднення підземних вод на базі питомого показника збитків у частках НМД з урахуванням відносної екологічної небезпечності забруднюючої речовини та природної захищеності підземних вод у розрахунку на 1 тонну нафтопродуктів за такою формулою:

$$Z\phi = Y_n \times n \times M \times L,$$

де $Z\phi$ - обсяг збитків від забруднення поверхні землі та ґрунтів, гривень;

Y_n - питома величина збитків, завданих навколишньому природному середовищу, в НМД;

n - розмір НМД, гривень;

M - маса скинутої забруднюючої сировини, кілограмів;

L - коефіцієнт, який враховує природну захищеність підземних вод:

для ґрунтових - 1;

для міжпластових безнапірних - 1,3;

для міжпластових напірних (артезіанських) - 1,6.

ЛЕКЦІЯ 7

Оцінка соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій: міжнародний досвід

Можливість оцінки вразливості, у тому числі і кількісної, все частіше розглядається як основоположний крок до ефективного подолання ризиків виникнення та розвиток культури протидії надзвичайним ситуаціям (далі – НС). У контексті підвищення числа НС та продовження деградації природного середовища, вимірювання вразливості (vulnerability) стає нагальним науковим завданням на шляху до сталого розвитку.

Нині вчені розглядають НС як результат комплексної взаємодії між потенційно небезпечними фізичними впливами (наприклад паводки, пожежі, землетруси, шторми, посухи тощо) та вразливістю суспільства, його інфраструктури, економіки й довкілля. З означених позицій, НС природного характеру повинні сприйматись, як НС "не тільки природного характеру". Таке розуміння суспільної вразливості вимагає нової наукової парадигми, що на відміну від існуючої не буде орієнтована виключно на НС природного характеру та їх кількісної оцінки перед ідентифікацією, оцінкою та ранжуванням за видами загроз.

Зазначимо, що у світовій практиці ще й досі не існує єдиного методичного підходу до розробки системи індикаторів оцінки вразливості, існує згода тільки щодо переліку сфер, які ці індикатори повинні характеризувати: соціальна, економічна та природна. Така триєдина спрямованість систем індикаторів визначається проголошеним у докладі "Наше спільне майбутнє" прагненням до сталого розвитку, у тому числі через системи ідентифікації, оцінювання, запобігання та ліквідації наслідків НС.

Огляд сучасної світової наукової думки дозволив виділити приблизно 25 різних визначень, концепцій, і методів систематизації вразливості. Їх узагальнення виявило парадокс сучасного стану досліджень: відсутність чітко визначеної мети за для якої проводяться дослідження та оцінка вразливості. Також не існує і універсального, уніфікованого визначення, цього поширеного у міжнародній практиці, терміну.

Найбільш відомим та широкоживаним є визначення, сформульоване у "Міжнародній стратегії протидії НС" (UN International Strategy of Disaster Reduction). Згідно нього, вразливість – це умови, що формуються під впливом фізичних, соціальних, культурних та природних факторів і процесів, які у сукупності підвищують сприйнятливості суспільства до НС.

Основними характеристиками вразливості є багатовимірність і диференційованість – властивість змінюватись у фізичному просторі, навколо та всередині соціальних груп, залежність від шкали вимірювання – часу, місця та об'єкту тощо, динамічність – характеристики та рушійні сили змінюються у часі.

Послідовники концепції соціальної вразливості доводять, що вона не вичерпується ймовірністю пошкодження будинків та руйнації інфраструктури. Дослідники описують вразливість через низку

характеристик, що притаманні людині: прагнення добробуту – стан харчування, фізичне та психічне здоров'я, засоби до існування та життєдіяльність – споживання, накопичення, капітал тощо, самозахист – можливість та бажання слідувати порадам щодо забезпечення безпеки, наприклад, будувати безпечні будинки, використовувати безпечну місцевість, соціальна та політична інфраструктура та інститути – соціальний капітал, інституційне середовище тощо. Таке визначення вразливості відбиває той факт, що вона тільки частково залежить та визначається типом небезпеки або НС; більшою мірою залежить від ненадійності систем життєзабезпечення, ступеню захищеності, якості інститутів які формують середовище, в якому людина стикається із загрозою або наслідками НС.

У висновку підкреслимо, що надзвичайні ситуації мають значний вплив на умови життя населення, економічний розвиток країн та окремих регіонів, що постраждали, на довкілля та інфраструктуру. Наслідки мають довготривалий ефект, який у деяких випадках може посилюватись із часом, або мати незворотні екологічні, соціальні, економічні наслідки.

Статистичні дані доводять, що НС в індустріально розвинутих країнах, та країнах, що розвиваються мають відмінності у наслідках та формах прояву. У розвинутих країнах – спричиняють величезні фінансові збитки, тоді як людські втрати мінімальні завдяки більш розвинутих системам раннього попередження, кращому плануванню будівництва, використанню новітніх технологій та жорстких стандартів щодо безпеки для будівництва. Водночас у країнах, що розвиваються, велика кількість людських жертв спричинена більшою вразливістю населення із-за недостатньої розвиненості програм передбачення, попередження та протидії НС тощо.

Міжнародна практика оцінки соціально-економічних наслідків НС характеризується відсутністю єдиного методологічного та методичного підходу до оцінки наслідків та вразливості населення. Відсутня єдність і у категоріальному баченні проблеми, що ускладнює гармонізацію практик щодо оцінювання наслідків НС різних країн, прийняття рішень та проведення запобіжних робіт.

ЛЕКЦІЯ 8

Страховання у сфері цивільного захисту

Метою страхування у сфері цивільного захисту є:

1) страховий захист майнових інтересів суб'єктів господарювання і громадян від шкоди, яка може бути заподіяна внаслідок надзвичайних ситуацій, небезпечних подій або проведення робіт із запобігання чи ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

2) страхове відшкодування суб'єктами господарювання, у користуванні яких є об'єкти підвищеної небезпеки, шкоди, яка може бути заподіяна третім особам або їхньому майну, а також іншим юридичним особам унаслідок надзвичайної ситуації, що може виникнути на такому об'єкті.

2. Страховий захист населення від надзвичайних ситуацій забезпечується добровільним страхуванням відповідно до закону.

Система страхування стає невід'ємною складовою ринкової економіки України і створює передумови для забезпечення стабільності у суспільстві, гарантуючи власникам відшкодування збитків при втраті майна, здоров'я, а також життя. Страхування є однією з тих галузей економіки, у якій за останні роки спостерігається зростання основних показників.

Виникає потреба у формуванні системи заходів щодо попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій (НС) шляхом удосконалення організаційно-економічного механізму відшкодування збитків, серед складових якого найефективнішим є страхування, яке дозволяє регулювати і компенсувати збитки, тому особливої актуальності набуває проблема управління системою страхування збитків від НС.

страхування цивільної відповідальності власників або користувачів об'єктів підвищеної екологічної небезпеки у зв'язку з імовірним аварійним забрудненням ними НПС та спричиненням шкоди життєво важливим інтересам третіх осіб, що передбачає часткову компенсацію збитків потерпілим.

Проте наслідками НС може і не бути забруднення довкілля, а настання прямих матеріальних збитків (руйнування будівель, споруд, обладнання транспортних засобів продукції, сировини, матеріалів тощо), що належить до страхування за виділенням небезпек ієрархічно непов'язаних між собою. Крім цього внаслідок НС можливе заподіяння безпосередньої шкоди здоров'ю та життю людей, що належать до іншої підгалузі страхування— страхування від нещасних випадків. Навіть найменша НС може призвести до виникнення підприємницьких ризиків, тобто до переривів у виробництві, виникненні простоїв, недопоставок продукції тощо, що пов'язане із галуззю страхування підприємницьких ризиків. Отже, у випадку страхування збитків, завданих НС особливо техногенного характеру, виникає потреба у цілій низці страхових пакетів, з різних галузей страхування, що є обтяжливим для страхувальника.

Основним джерелом фінансування заходів з попередження НС, подолання наслідків та компенсації збитків є національний прибуток, окрім того в Україні значно зростає частка фінансування даних заходів за рахунок страхових компаній, міжнародних організацій. Тому, як один з елементів механізму перебудови ринкової економіки, можна запропонувати страхування від техногенних збитків. Даний елемент страхування є певною системою відносин, що виникають в процесі антропогенної (виробничої) діяльності, між страховиком і страхувальником щодо запобігання збитку та його відшкодуванню у випадку настання НС і включає, як відшкодування збитків майну і населенню, так і шкоди завданої довкіллю.

В Україні можна рекомендувати розробити таку систему страхових послуг, де основними суб'єктами страхування будуть: 1) господарюючі суб'єкти — безпосередні користувачі природних ресурсів; 2) господарюючі суб'єкти — потенційні користувачі, що заподіюють шкоду довкіллю; 3) громадяни України; 4) органи державної влади або їх представники. Система ефективного страхового захисту інтересів держави, фізичних і юридичних осіб від техногенних ризиків може включати наступні підвиди екологічного страхування: 1) страхування цивільної відповідальності за шкоду, заподіяну екосистемам, а також третім особам в результаті настання технологічного ризику; 2) страхування цивільної відповідальності природокористувачів за забруднення довкілля, спричинення шкоди здоров'ю і майну третіх осіб; 3) страхування договірної відповідальності природокористувачів (водокористувачів, користувачів надр, лісокористувачів, землекористувачів); 4) страхування фінансових ризиків в частині страхування витрат на відновлення пошкоджених об'єктів, компонентів довкілля (витрат на лісовідновлення, витрат на пожежогасіння і т.д.); 5) майнове страхування як природних так і майнових, що опинилися в зоні НС об'єктів (наприклад, страхування ризиків втрати, загибелі, пошкодження ділянок надр, ділянок лісового і водного фондів, об'єктів нерухомості переданих в користування або оренду); 6) страхування життя і здоров'я фізичних осіб від надзвичайних ризиків техногенного характеру.

Для цього рекомендується створити цілісну систему страхування в Україні, яка припускає формування спеціально резервованих ресурсів у вигляді матеріальних і грошових засобів, за рахунок яких проводитиметься відшкодування втрат. Призначені для цієї мети резерви мають стати сукупним страховим фондом техногенного страхування. Серед джерел поповнення сукупного страхового фонду від техногенних збитків можуть бути: 1) засоби державного бюджету; 2) засоби регіональних і місцевих бюджетів; 3) засоби державних позабюджетних екологічних фондів; 4) засоби резервів, що створюються господарюючими суб'єктами самостійно через самострахування; 5) засоби тих, що беруть участь в суспільствах взаємного страхування господарюючих суб'єктів; 6) страхові внески громадян і суб'єктів господарської діяльності в страхові компанії. Джерелами поповнення сукупного страхового фонду від техногенних збитків можуть стати: 1) цільові засоби держбюджету або бюджетів суб'єктів України; 2)

ресурси спеціально створюваних екологічних або інших фондів, направлених на реалізацію екологічної політики; 3) ресурси фондів або резервів, що створюються господарюючими суб'єктами, на основі самострахування; 4) резерви страхових компаній в частині, сформованій для страхування екологічних ризиків. Така цілісна система ефективного страхового захисту інтересів держави, фізичних і юридичних осіб від техногенних ризиків сприятиме розширенню ринку страхових послуг у сфері природокористування і охорони довкілля.

Особами, які постраждали від надзвичайних обставин (надалі - потерпілі), визнаються громадяни, яким завдано шкоди надзвичайними обставинами, проведенням робіт щодо їх відвернення або ліквідації наслідків.

Компенсації підлягають:

- вартість будівель (житлові, садові та дачні будинки, гаражі, господарські будівлі та споруди), яка виплачується в повному розмірі за діючими на час надзвичайних обставин цінами, що визначаються страховими документами з урахуванням сум, одержаних за договором обов'язкового чи добровільного страхування, а в разі незгоди і якщо будівлі не застраховано, - за оцінкою Бюро технічної інвентаризації;
- вартість застрахованих сільськогосподарських тварин, що загинули або підлягають забою через надзвичайні обставини, яка відшкодовується органами державного страхування відповідно до чинного законодавства;
- вартість плодоягідних насаджень, посівів і незастрахованих сільськогосподарських тварин за розцінками, затвердженими органами, зазначеними в пункті 2 цього Порядку;
- витрати на влаштування місць загального користування садово-городніх товариств у сумі сплачених цільових внесків або за оцінкою Бюро технічної інвентаризації.

Потерпілим, які евакуюються, відселяються або вимушені самостійно переселитися на нове місце проживання у зв'язку з надзвичайними обставинами, надаються такі компенсації та пільги:

- виплата одноразової допомоги у розмірі трьох мінімальних заробітних плат на кожного члена сім'ї;
- оплата вартості проїзду, витрат на перевезення майна залізничним, водним або автомобільним транспортом (крім випадків, коли транспортні засоби надаються безплатно);
- збереження середньої заробітної плати за дні зборів у дорогу і влаштування за новим місцем проживання, але не більше семи робочих днів, а також за час перебування у дорозі, виходячи із середньомісячної заробітної плати за попереднім місцем роботи;
- оплата витрат, пов'язаних з переїздом;
- одержання за новим місцем проживання безпроцентних позик на господарське обзаведення в розмірі 50 мінімальних заробітних плат на сім'ю із строком сплати до 15 років з моменту видачі позики незалежно від часу евакуації, відселення або самостійного переселення;

позачергове придбання товарів, за які виплачено компенсацію.

Потерпілим, які залишилися на попередньому місці проживання, надається щомісячно грошова допомога, конкретні розміри якої визначаються органами, державної виконавчої влади, виконавчими органами місцевого самоврядування (комісії у справах осіб, які постраждали від надзвичайних обставин), виходячи з матеріального стану потерпілих, але не менше:

- 50 процентів мінімальної заробітної плати на кожну особу (крім пенсіонерів);
- мінімального розміру пенсії за віком для пенсіонерів усіх категорій (крім дітей, яким призначено пенсію у зв'язку з втратою годувальника).

Фінансування витрат, пов'язаних із забезпеченням житлом, відшкодуванням матеріальних збитків та наданням іншої необхідної допомоги, провадиться у стислі строки за рахунок місцевих бюджетів з наступною компенсацією з державного бюджету.

Література

Кодекс цивільного захисту України

Конституція України, ПВР від 28.06.96 , ВВР № 30

Закон України «Про аварійно-рятувальні служби»

ЗАКОН УКРАЇНИ «Про об'єкти підвищеної небезпеки»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ «Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій»

https://ips.ligazakon.net/document/U284_99

Основи цивільного захисту: Навч. посібник / В.О. Васійчук, В.Є Гончарук, С.І. Качан, С.М. Мохняк.- Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2010.- 417с.

Країни-донори ООН внесуть 424 млн. дол. до Центрального фонду реагування на надзвичайні ситуації. [Електронний ресурс] // Новини РБК-Україна. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/ukr/newsline/show/>

Міжнародна діяльність ДСНС України
<https://www.dsns.gov.ua/ua/Mizhnarona-diyalnist.html>

ЗАКОН УКРАЇНИ «Про національну безпеку України»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

Шудренко І. В. Цивільний захист : навч. посіб. / І. В. Шудренко. – Житомир : Житомирський національний агроекологічний університет, 2014. – 248 с. http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3473/1/Tsyvilnyi_zakhyst.pdf

ПОСТАНОВА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 26 червня 2013 р. № 444 Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF>

Постанова КМ України від 5 жовтня 1992 р. N 562 Про Порядок відшкодування шкоди особам, які постраждали від надзвичайних обставин
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-92-%D0%BF>